

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen liitteessä olevan kalastussäännön korvaamisesta uudella kalastussäännöllä tehdyn sopimuksen hyväksymisestä sekä laiksi kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen liitteessä olevan kalastussäännön korvaamisesta uudella kalastussäännöllä tehdyn sopimuksen hyväksymisestä sekä laiksi kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta (HE 9/2024 vp): Asia on saapunut maa- ja metsätalousvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- perustuslakivaliokunta PeVL 12/2024 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Tapio Hakaste, maa- ja metsätalousministeriö
- asiantuntija Sari Järvelä, maa- ja metsätalousministeriö
- yksikönpäällikkö Corinna Tammenmaa, oikeusministeriö
- elinkeino- ja ympäristölakimiessihteeri Sarita Kämäräinen, saamelaiskäräjät
- tutkimusprofessori Jaakko Erkinaro, Luonnonvarakeskus
- järjestöasiantuntija Mikko Malin, Kalatalouden Keskusliitto
- kalatalouspäällikkö Jermi Tertsunen, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- puheenjohtaja Raimo Hekkanen, Nuorgamin osakaskunta
- Outakosken osakaskunnan varapuheenjohtaja Riitta Orti-Berg, Outakosken osakaskunta
- puheenjohtaja Hans Pieski, Utsjoen kirkonkylän osakaskunta
- puheenjohtaja Juuso Lukkari, Vetsikon osakaskunta
- hallituksen puheenjohtaja, DI Veikko Rintamäki, Tenon kiinteistönomistajat ry
- kalatalousasiantuntija Petter Nissén, Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

- kirjailija Tero Ronkainen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- ympäristöministeriö
- Utsjoen kunta
- varapuheenjohtaja Sauli Sarre, Vetsikon osakaskunta
- Tenon kalatalousalue
- Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- Vesialueomistajat VEALO ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen liitteenä olevan kalastussäännön korvaamisesta uudella kalastussäännöllä tehdyn sopimuksen.

Kalastussäännön tavoitteena on sovittaa kalastusta koskevat määräykset vastaamaan Tenon vesistön kalakantojen ja muun toimintaympäristön nykytilaa. Käytännössä se tarkoittaa pyrkimystä elvyttää Tenojoen vesistön heikentyneitä lohikantoja siten, että niille asetettujen hoitotavoitteiden saavuttaminen olisi mahdollista tulevaisuudessa. Samalla on pyritty löytämään mahdollisuuksia Tenon saamelaisen kalastuskulttuurin jatkumiselle hyvin voimakkaita kalastusrajoituksia vaativan ajanjakson yli. Kalastussäännössä on myös reagoitu vieraslajien leviämiseen ja siihen on lisätty kyttyrälohen pyyntiä koskevat kalastusmääräykset.

Kalastussäännön keskeisenä tavoitteena on lisätä kutemaan pääsevien emokalojen määrää, jotta lohikantojen elpyminen saataisiin käynnistymään. Lohenkalastuksen avaamisessa tavoitteena on etsiä vähiten haittaavia vaihtoehtoja kalastuskauden sisällä, jotta kalastus voidaan avata mahdollisimman pian, kun lohikantojen tila sen sallii.

Samalla kalastussääntöön on lisätty mahdollisuus myöntää poikkeus kalastussäännön määräyksistä opetuskalastusta ja kulttuuritapahtumia varten sekä osallistumislupa, jonka haltija voi osallistua yleisen paikkakuntalaisluvan haltijan verkkopyydyksillä tapahtuvaan kalastukseen. Tällä pyritään mahdollistamaan Tenon vesistön saamelaisen kalastuskulttuurin jatkuminen ja kalastukseen liittyvän tietotaidon siirto eteenpäin välttämättömän lohikantojen elvytysjakson ajan. Kalastusmatkailun osalta kalastussääntöön on lisätty matkailijoille tarkoitettu lupa muiden kalalajien kuin lohen kalastukseen sekä tähän liittyen määritetty myös erityisiä kalastuspaikkoja meritaimeen kalastukseen, joiden avulla on mahdollista jatkaa matkailijoiden kalastuskautta.

Kalastussääntö sisältää määräyksiä muun muassa kalastusluvista ja lupakiintiöistä, sallituista pyydyksistä, kalastusajoista, rauhoituspäivistä, kalastuskieltoalueista, pyyntivälineiden teknisistä ominaisuuksista sekä lohenkalastuksen järjestämisestä ottaen huomioon lohikantojen tilan muuttuminen.

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

Kalastussääntö tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun osapuolet ovat ilmoittaneet toisilleen diplomaattiteitse kalastussäännön voimaantulolle valtiosäännön mukaan asetettujen vaatimusten täyttymisestä.

Esitykseen sisältyy lakiehdotus kalastuksesta Tenojoen vesistöissä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samaan aikaan kuin sopimus tulee voimaan. Tavoitteena on, että sopimus tulee voimaan viimeistään 1.5.2024, jolloin nykyisen kalastussäännön voimassaolo päättyy.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Tenojoen kalastussopimus ja uusi kalastussääntö

Tenojoki on Tornionjoen ohella Suomen merkittävin lohijoki ja yksi maailman tärkeimmistä Atlantin lohen lisääntymisjoista. Tenojoki muodostaa myös Suomen ja Norjan välisen valtakunnanrajan, joka kulkee pitkin joen syväväylää. Vesistöissä on noin 30 perinnöllisesti erilaistunutta eri sivujokiin sopeutunutta lohikantaa. Alajuoksulla Tenojoki on noin 60 kilometrin matkalla kokonaan Norjan puolella, jossa se laskee Tenovuonon kautta Jäämereen. Koko Tenojoen vesistöalueesta noin kaksi kolmasosaa on Norjan puolella. Suomen ja Norjan yhteisellä lohenkalastuksen säätelyllä on pitkät perinteet, sillä ensimmäinen yhteinen kalastusrajoituksia sisältänyt kalastussääntö on annettu jo vuonna 1873. Nykyinen kalastussopimus ja siihen liittyvä kalastussääntö tulivat voimaan vuonna 2017.

Suomen ja Norjan välisen kalastussopimuksen olennainen osa on kalastusmääräykset sisältävä kalastussääntö, joka on määräaikainen. Kalastussäännön tarkoituksena on sen 1 §:n mukaan edistää Suomen ja Norjan välisen kalastussopimuksen tavoitteiden mukaisesti Tenojoen kalakantojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävää käyttöä ja hoitoa sekä edistää saamelaisen alkuperäiskansaoikeuksia ja paikallisia kulttuuriperinteitä. Kalastussääntö sisältää määräyksiä muun muassa kalastusluvista ja lupakiintiöistä, sallituista pyydyksistä, kalastusajoista, rauhoituspäivistä, kalastuskieltoalueista, pyyntivälineiden teknisistä ominaisuuksista sekä lohenkalastuksen järjestämisestä ottaen huomioon lohikantojen tilan muuttuminen.

Kalastussopimuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaisesti nyt voimassa olevan kalastussäännön voimassaolo olisi päättynyt jo toukokuun alussa vuonna 2022. Kalastussäännön voimassaoloa jatkettiin kuitenkin Suomen ja Norjan välisellä noottienvaihdolla vuonna 2022 kahdella vuodella toukokuuhun 2024 asti. Maa- ja metsätalousvaliokunta piti mietinnössään kalastussäännön voimassaolon jatkamista välttämättömänä, jotta ei päädytä tilanteeseen, jossa ei ole yhteisesti hyväksytyjä menettelytapoja ja keinoja puuttua lohikantojen heikentymiseen (MmVM 20/2021 vp — HE 219/2021 vp).

Suomen ja Norjan valtuuskuntien väliset kalastussäännön uudistamista koskevat neuvottelut aloitettiin jo kesäkuussa 2020. Neuvotteluissa on kuitenkin jouduttu pitämään taukoja, mikä on liittynyt erityisesti Tenon lohikantojen tilan heikkenemiseen. Maa- ja metsätalousvaliokunnan

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

asiantuntijakuulemisissa on esitetty arvostelua Norjan kanssa käytyjä neuvotteluja kohtaan ja katsottu, että Norjalle olisi tullut esittää tiukempia vaatimuksia lohen rannikkokalastukseen ja kalan kasvatuksen sääntelyyn liittyen. Valiokunta korostaa, että neuvotteluissa on ollut kyse kahden valtion välisestä rajajoesta ja siinä elävän luonnonvaran hyödyntämisestä.

Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa, että on myös Suomen etu sopia Norjan kanssa kalastuksesta Tenojoella, koska Norja hallitsee joen alaosaa ja kahta kolmasosaa joesta. Sopiminen mahdollistaa myös venekalastuksen valtakunnan rajasta riippumatta Tenojoen vesistöissä. Jos sopimusta kalastussäännön korvaamisesta uudella kalastussäännöllä ei Suomessa hyväksytä, on maa- ja metsätalousministeriön esittämän arvion mukaan edessä todennäköisesti tilanne, jossa Tenojoen kalastusta säädellään molemmissa maissa omilla, kansallisilla säädöksillä. Sen vaikutuksia kalakantoihin, kalastuksen järjestämiseen ja kalastusmahdollisuuksiin ei kaikilta osin osata ennustaa. Yhteistyötä Norjan kanssa onkin tärkeä jatkaa erityisesti merikantojen tilaa parantavien toimien edistämiseksi.

Tenon lohikantojen tila

Hallituksen esityksessä todetaan uuden kalastussäännön keskeisenä tavoitteena olevan Tenojoen vesistön heikentyneiden lohikantojen elvyttäminen. Suomen ja Norjan välisen kalastussäännön lähtökohta on muuttunut olennaisesti vuoteen 2017 verrattuna, jolloin aiempi sääntö tuli voimaan. Jo tuolloin lohisaaliin todettiin edellisten runsaan kymmenen vuoden aikana laskeneen selvästi pienemmälle tasolle kuin aikaisemmin. Merkittävät lohen vaelluspoikasten meriselviytymisen ongelmat tulivat ilmi kuitenkin vasta vuonna 2019, ja tämän jälkeen yhä harvempi lohi on palannut merestä kasvuvaellukseltaan Tenoon. Lohikantojen heikkenemisen vuoksi lohenkalastus on jouduttu kieltämään Tenolla vuosina 2021—2023. Vuonna 2021 lohenkalastuskielto perustui Suomessa valtioneuvoston asetukseen lohenkalastuksen määräaikaisesta kieltämisestä Tenojoen vesistöissä, kun sen sijaan vuosina 2022 ja 2023 eduskunta on hyväksynyt lohenkalastuskieltoa koskevat määräaikaiset lait.

Vuosien 2019—2023 lohen nousuvaellukset Pohjois-Atlantilla ja myös Tenolla ovat olleet poikkeuksellisen heikkoja. Suomen ja Norjan yhteisen Tenojoen seuranta- ja tutkimusryhmän laatiman vuoden 2023 lohikantojen tila-arvion perusteella lohikantojen tilassa ei ole tapahtunut parantumista edelliseen vuoteen verrattuna. Tenon lohikannoille hoitotavoite on määritelty 75 prosentin todennäköisyydeksi sille, että kanta on saavuttanut kutukantatavoitteensa neljän viimeisen vuoden aikana. Kutukantatavoite perustuu ajatukselle, että lohikannan poikastuotannon määrä riippuu kutukalojen määrästä ja että jokaisella joella on oma poikastuotantopotentiaali. Vuoden 2023 tutkimusraportin mukaan lähes kaikissa lohikannoissa mereltä palaava lohimäärä oli niin pieni, että se alitti jo tuossa vaiheessa kestävästä poikastuotantosta kuvaavan hoitotavoitteen, eikä kalastettavaa ylijäämää ollut lainkaan.

Norja on oma-aloitteisesti perustanut omalle rannikolleen laajan lohen kalastuksen rauhoitusalueen neljän kunnan alueelle. Tenojoen suun molemmin puolin sijaitsevan rauhoitusalueen leveys on 185 kilometriä itä-länsisuunnassa. Lohenkalastus Pohjois-Atlantilla on myös aikanaan kielletty 12 meripeninkulman ulkopuolella avomerellä vuonna 1984 allekirjoitetulla Pohjois-Atlantin lohensuojelujärjestön yleissopimuksella. Lohikantojen heikentyminen näyttää liittyvän ympäristötekijöihin, lähinnä lohen eloonjääntiin, kun vaelluspoikaset (smoltit) siirtyvät joesta meriympä-

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

ristöön. Merialueen muutosten taustalla on todennäköisesti ilmastonmuutos, mutta tarkka syy ei ole selvillä. Kyttyrälohen runsastuminen Barentsinmerellä saattaa valiokunnalle esitettyjen arvioiden mukaan liittyä samaan ilmiöön.

Kyttyrälohi on alun perin Tyynenmeren pohjoisosista kotoisin oleva vaelluskala, jota venäläiset istuttivat 1900-luvun jälkipuoliskolla niin Itämereen kuin Pohjois-Atlantille. Hallituksen esityksen mukaan kyttyrälohen levinneisyysalueen räjähdysmäinen laajeneminen Pohjois-Atlantilla alkoi vuonna 2017, jolloin myös Tenojokeen nousseiden kyttyrälohien määrä moninkertaistui muutamista sadoista lohista noin 5 000 loheen. Kyttyrälohen elinkierto on aina kaksi vuotta, ja Tenojokeen parittomina vuosina nousevia kyttyrälohia arvioitiin vuonna 2023 olleen jo noin 170 000. Tämä on aiheuttanut suurta huolta lajin vaikutuksista alueen alkuperäiseen vesiluontoon, kalalajeihin ja kalastusolosuhteisiin.

Ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen liittyvien toimien vaikutukset näkyvät Tenon lohikantojen tilan parantamisen kannalta niin pitkällä viiveellä, että kalastuksen sääntely on ainoa käyttökelpoinen keino lohikantojen tilaan vaikuttamiseksi. Edellä kuvattujen vuosien 2021—2023 lohenkalastuskieltojen ja kalastusrajoitusten myönteinen vaikutus Tenojoen lohikantoihin on selvästi havaittavissa seurantaraporttien perusteella. Emolohien määrä ennen kutuaikaa on kasvanut huomattavasti verrattuna vuoden 2017 kalastussäännön mukaiseen kalastukseen, jolloin puolet jokeen nousseista lohista kalastettiin. Vaikutukset näkyvät etenkin vesistön latvoilla. Lohen keskimääräinen elinkierto Tenon vesistössä on kuitenkin noin seitsemän vuoden mittainen, joten vuonna 2021 käyttöön otetun lohenkalastuskiellon vaikutukset näkyvät vesistöön nousemaan päässeiden emokalojen jälkeläisten paluuna Tenojolle osin vasta vuonna 2028.

Kalastuksen erityispiirteitä Tenolla

Tenojoen vesistöalueen erityispiirre on hallituksen esityksen mukaan lohenkalastuksen monipuolisuus. Tenolla on Näättämojoen tavoin sallittu seisovien pyydysten käyttö, koska ne ovat olennainen osa saamelaista pyyntikulttuuria. Kalastustapoina tärkeitä ovat edelleen perinteiset pyyntimuodot, kuten pato, lohiverkko ja ajoverkko eli kulkutusverkko. Muualla maailmassa verkkopyydysten käyttöä kalastuksessa lohijoessa ei ole sallittu harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta. Myös viehekalastuksella on pitkät perinteet Tenojoella. Hallituksen esityksen mukaan Suomessa ja Norjassa saalista kertyy eri pyyntimuodoilla toisistaan poikkeavasti. Norjassa perinteisten verkkopyydysten käyttö on runsaampaa. Vuoden 2017 jälkeen koko Tenojoen vesistöalueen lohisaaliista saatiin verkkopyyntitavoilla Norjassa 52 prosenttia ja Suomessa 44 prosenttia. Vastavasti vapapyynnillä Norjassa saatiin 38 prosenttia ja Suomessa 56 prosenttia saaliista.

Luonnonvarakeskus on julkaissut vuonna 2022 raportin "Tenojoen lohenkalastuskiellon yhteiskunnalliset vaikutukset ja niiden seuranta, jossa tarkastellaan vuoden 2021 lohenkalastuskiellon vaikutuksia. Tenojoen vesistöalue sijaitsee Utsjoen ja Inarin kuntien alueella. Tutkimuksen perusteella kalastuskiellolla on ollut huomattavia negatiivisia vaikutuksia paikallisyhteisön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Lohi ja sen kalastus ovat keskeinen osa paikallisten asukkaiden elämää, ja jokilaakson saamelaisten koko kulttuuri pohjautuu niihin. Lohenkalastuskiellon taloudellisista vaikutuksista voidaan nostaa esiin ensinnäkin, että vuonna 2021 kielto tarkoitti noin 4,1 miljoonan euron tulonmenetystä verrattuna vuoden 2017 kalastussäännön mukaiseen kalastukseen. Kun matkailukalastuslupia ei ole ollut mahdollista myydä lohenkalastukseen, on Tenon ka-

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

lastuslupamyynnin arvo laskenut alle kymmenesosaan noin 600 000 euron tasolta 20 000—40 000 euron tasolle. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää lohenkalastuskiellon yhteiskunnallisia vaikutuksia erittäin huolestuttavina, ja katsoo, että vaikutusten seuranta tulee jatkaa ja keinoja vaikutusten lieventämiseksi selvittää.

Kalastusoikeudet ja kalastussäännössä määritellyt kalastajaryhmät

Kalastusoikeus Tenolla kuuluu Suomen puolella kalastuslain 5 §:n pääsäännön mukaisesti vesialueen omistajalle tai perustuu ylimuistaisen nautinnan tai tilojen perustamisasiakirjojen yhteydessä saatuihin, kalastuslain 6 §:ssä tarkoitettuihin erityisperusteisiin kalastusetuuksiin. Hallituksen esityksessä todetaan, että Tenojokilaaksossa vesialueen omistukseen perustuvista kalastusoikeuksista osuuslukujen perusteella laskien 35 prosenttia kuuluu Tenojokilaaksossa vakinaisesti asuville. Tämän lisäksi useiden omistajien hallinnassa olevien jakamattomien tilojen hallussa on 30 prosenttia kalastusoikeuksista ja tästä suuri osa on Tenojokilaaksoissa asuvien omistajien hallussa. Muualla asuville kuuluu 25 prosenttia osuusluvusta. Loppu 10 prosenttia osuusluvusta on valtion ja yhteisöjen hallussa.

Tenojokilaakso kuuluu saamelaiden kotiseutualueeseen ja enemmistö jokivarren asukkaista on saamelaisia. Alueella on siten myös paljon saamelaisia kalastusoikeuksien haltijoita. Lisäksi perustuslakivaliokunta on maa- ja metsätalousvaliokunnalle antamassaan lausunnossa aikaisempaan lausuntokäytäntöönsä viitaten katsonut, että maaomaisuutta vailla olevien, luontaiselinkeinoista huomattavan osan toimeentulostaan saavien, lähinnä saamelaisväestöön kuuluvien kuntaalaisten perinteinen, vähintään nautintaperusteisiin oikeuksiin rinnastettava oikeus kalastaa on omaisuudensuojan piiriin kuuluva varallisuusarvoinen etu (PeVL 12/2024 vp).

Tenon kalastussopimuksen ja kalastussäännön sääntely perustuu niin sanotun asuinpaikkaperiaatteen käyttöön, mikä näkyy kalastajaryhmiin, kalastuslupaluokkiin ja kalastuslupien jakoon liittyvissä säännöksissä. Rajajokiosuuden eri kalastajaryhmistä määrätään kalastussäännön 3 §:ssä. Suomessa kalastusluvan ostamiseen oikeutetut jaetaan neljään eri ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat kalastuslain 4 §:n 1 momentin 10 kohdassa tarkoitettut kalastusoikeuden haltijat, toiseen muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat kalastuslain 4 §:n 1 momentin 10 kohdassa tarkoitettut kalastusoikeuden haltijat, kolmanteen Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat henkilöt ja neljänteen muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat henkilöt, jotka eivät ole kalastuslain 4 §:n 1 momentin 10 kohdassa tarkoitettuja kalastusoikeuden haltijoita. Norjan sääntelystä poiketen Suomessa on määritely oma ryhmä kalastajille, jotka omistavat kalastusoikeutta, mutta eivät asu Tenojoen vesistön jokilaaksoissa.

Perustuslakivaliokunta on maa- ja metsätalousvaliokunnalle antamassaan lausunnossa käsitellyt laajasti vesialueen omistusoikeuteen sisältyvän kalastusoikeuden nauttimaa omaisuudensuojaa ja kalastusoikeudenhaltijoihin kohdistuvia rajoituksia. Perustuslain omaisuudensuojasäännöksen soveltamisala ei ole sidottu henkilön asuinpaikkaan. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin hyväksynyt asuinpaikkaperiaatteen käytön vuoden 2017 kalastussopimuksen ja siihen liittyvän kalastussäännön käsittelyn yhteydessä. Asuinpaikkaan perustuva rajausta on katsottu toimivaksi tavaksi suojata Tenon jokilaaksoissa asuville kalastusoikeuden haltijoille paikallista, saamelaiseen kalastusperinteeseen liittyvää kalastuskulttuuria.

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

Perustuslakivaliokunta on maa- ja metsätalousvaliokunnalle antamassaan lausunnossa todennut, että muualla asuvien kalastusoikeuden haltijoiden omaisuuden suojan kannalta tilannetta ei voida pitää kokonaan ongelmattomana. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että maa- ja metsätalousvaliokunnan tulee vielä tarkastella, voitaisiinko voimaansaattamislaissa kalastussäännön mahdollistamisessa puitteissa parantaa muualla asuvien kalastusoikeuksien haltijoiden asemaa. Maa- ja metsätalousvaliokunta esittää tämän perustuslakivaliokunnan edellyttämän tarkastelun perusteella muutoksia voimaansaattamislakiin. Muutoksia on kuvattu jäljempänä kalastusmääräysten keskeisten muutosten käsittelyn yhteydessä sekä yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa vielä Tenon kalastusoikeuksien osalta, että omistukseen perustuvien kalastusoikeuksien jakautumisesta on tärkeää olla ajantasaista tietoa kalastuksen sääntelystä päätettäessä. Hallitusohjelman mukaan kiinteistörekisteriin merkittyjen kalastusoikeuksien omistajien omaisuuden suoja vahvistetaan. Hallituksen esitykseen sisältyvässä voimaansaattamislaissa esitetään säädettäväksi vastaavasti kuin voimassa olevassa laissa, että Maanmittauslaitoksen tulee vuosittain päivittää tiedot alueen kalastusoikeudellisista kiinteistöistä ja niiden omistajien asuinpaikkakunnista erityiseen kalastuslupakiintiöön kuuluvien kalastuslupien myyntiä varten. Valiokunta katsoo, että tämä Maanmittauslaitokselle säädettävä tehtävä tukee osaltaan edellä mainittua hallitusohjelman kirjausta.

Kalastusmääräysten keskeiset muutokset

Hallituksen esityksen tavoitteena on saada sen sisältämät kalastusmääräykset vastaamaan Tenon vesistön toimintaympäristön nykytilaa siten, että lohikantojen elvyttämisen kannalta välttämättömät määräykset sisältyvät kalastussääntöön. Jatkossa kalastusmääräyksistä ei ole tarpeen säätää vuosittain erillisellä lailla, vaan lohenkalastusmahdollisuudet arvioidaan kalastussopimuksen 6 artiklan mukaisessa prosessissa. Samalla esitetään uusia mahdollisuuksia Tenon saamelaisen kalastuskulttuurin jatkumiselle hyvin voimakkaita kalastusrajoituksia vaativan ajanjakson yli. Kalastussäännössä on myös reagoitu vieraslajien leviämiseen ja siihen on lisätty kyttyrälohen pyyntiä koskevat kalastusmääräykset.

Tenon lohikannoille hoitotavoite on määritelty 75 prosentin todennäköisyydeksi sille, että kanta on saavuttanut kutukantatavoitteensa neljän viimeisen vuoden aikana. Tenolla tilanne on tällä hetkellä kaukana hoitotavoitteiden täyttymisestä, sillä vain Utsjoki ja Levajoki on arvioitu heikointa tilaluokkaa paremmiksi, mistä syytä biologisia perusteita kalastuksen sallimiselle ei käytännössä ole. Heikoimmassa punaisessa tilaluokassa todennäköisyys kutukantatavoitteen saavuttamiselle on alle 40 prosenttia eikä lohikannassa ole ollut kalastettavaa ylijäämää kuin satunnaisesti. Tällaisiin lohikantoihin ei tulisi kohdistaa lainkaan kalastusta ennen kuin niiden tila paranee.

Uuden kalastussäännön lähtökohta lohenkalastukselle on etsiä viikoittain vähiten haittaavia vaihtoehtoja kalastuskauden sisällä. Tämä arviointi tehdään edeltävän kauden tutkimusraportin perusteella. Kun lohikantojen tila mahdollistaa kalastuksen, kalastusta sallitaan portaittain. Sekä Suomen että Norjan kalastajaryhmien määrittely säilyy samana kuin voimassa olevassa kalastussäännössä. Ensimmäisessä vaiheessa lohenkalastus sallitaan paikkakunnalla asuville, jotta lohenkalastus pystyttäisiin kohdentamaan sellaisille henkilöille, joiden normaaliin elinpiiriin lohenkalastus kiinteästi liittyy. Kun lohikantojen tila paranee lisää ja liiallisen kalastuksen riski pienenee,

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

kalastusta avataan enemmän. Kun alle 10 prosenttia pääuomassa tavattavista lohista kuuluu heikoimpaan tilaluokkaan, sallittaisiin kalastus myös ulkopaikkakuntalaisille kalastusoikeuden haltijoille ja vasta tämän jälkeen matkailijoille, kun lohikannat vahvistuvat edelleen.

Ulkopaikkakuntalaisille kalastusoikeudenhaltijoille varattavat omat kiintiöt on hallituksen esityksen mukaan nähty välttämättömiksi, jotta sopimuksen sisältämät kalastusrajoitukset eivät muodostu kohtuuttomiksi kyseisen omistajaryhmän kannalta. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen, että ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeudenhaltijoiden asemaa on vahvistettu ensinnäkin siten, että he pääsevät kalastamaan lohta olosuhteiden parantuessa ennen matkailukalastajia. Lisäksi ulkopaikkakuntalaiset kalastusoikeuden haltijat saavat käyttää kyttyrälohen kohdennetussa kalastuksessa vapaa ja viehettä perhokalastusvälineiden sijaan. Lisäksi sellaisissakin tilanteissa, joissa kalastusoikeuden asiallisen sisällön kannalta käytännössä keskeisin kalastus eli lohenkalastus ei ole sallittua, saa muita lajeja kalastaa laajemmin aikaisempaan kalastussääntöön verrattuna.

Edellä kuvatuista ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeudenhaltijoiden asemaa vahvistavista muutoksista huolimatta perustuslakivaliokunta on kehottanut maa- ja metsätalousvaliokuntaa vielä tarkastelemaan, voitaisiinko voimaansaattamislaissa kalastussäännön mahdollistamissa puitteissa parantaa muualla asuvien kalastusoikeuksien haltijoiden asemaa. Maa- ja metsätalousvaliokunta ehdottaa jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa kuvatulla tavalla, että ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeudenhaltijoiden lupien enimmäishintaa lasketaan ehdotetusta siten, että se on alhaisempi kuin paikkakuntalaisen vapakalastuslupa-oikeutetun kalastuslupan hinta. Lisäksi maa- ja metsätalousvaliokunta ehdottaa, että voimassa olevassa laissa ulkopaikkakuntalaisen kalastusoikeuden haltijan kalastusoikeuden käytölle asetetusta omistusoikeuden alarajasta luovutaan siltä osin, kun kyse on ensimmäisestä lupavuorokaudesta lohenkalastukseen tai muiden lajien kalastukseen. Valiokunta katsoo, että kalastukseen oikeutettujen kalastusoikeudenhaltijoiden joukkoa ei ole tältä osin perusteltua rajata enää erikseen omistusosuuden suuruuden perusteella.

Tenon saamelaisen kalastuskulttuurin turvaaminen

Tenojoen lohenkalastuksella on keskeinen merkitys jokisaamelaisessa kulttuurissa. Lohenpyynti on saamelaisille paljon muutakin kuin pelkkää kalastusta. Pyynti on keskeinen osa jokisaamelaisten yhteisön sosiaalisia rakenteita, ihmisten välisiä suhteita sekä yhdessä tekemistä ja olemista. Siihen liittyy vahvasti myös kokemusten ja tarinoiden kerronta. Tenon lohi on kautta aikojen ollut alueen saamelaisille oleellinen osa ruokavaliota sekä toimeentuloa. Alueella ei kuitenkaan ole kalastuslaissa tarkoitettuja kaupallisia kalastajia, vaan kalastus on elinkeinon kannalta merkityksellistä siihen liittyvän matkailun kautta. Saamelaisille lohenpyynti on ennen muuta osa identiteettiä sekä jokisaamelaisten kulttuurin ja kertomaperinteeseen nojaavan perinteisen tiedon siirtämisestä sukupolvelta toiselle.

Kalastussääntöön on lisätty mahdollisuus myöntää poikkeus kalastussäännön määräyksistä opetuskalastusta ja kulttuuritapahtumia varten sekä osallistumislupa, jonka haltija voi osallistua yleisen paikkakuntalaislupan haltijan verkkopyydyksillä tapahtuvaan kalastukseen. Tällä pyritään mahdollistamaan Tenon vesistön saamelaisen kalastuskulttuurin jatkuminen ja kalastukseen liittyvän tietotaidon säilyminen ja siirto eteenpäin välttämättömän, useita vuosia kestävä lohikan-

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

tojen elvytysjakson ajan. Kaikkiin kalastuslupatyyppeihin on jatkossa myös mahdollista liittää alle 18-vuotiaille tarkoitettu lapsilupa.

Perustuslakivaliokunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle antaman lausunnon mukaan edellä mainituilla kalastussääntöön ehdotetuilla muutoksilla on merkitystä sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta. Perustuslakivaliokunta painottaa kuitenkin, että lainsäädännöllä tulisi myös ympäristövastuuta toteuttavan sääntelyn yhteydessä turvata saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa, että lohikantojen heikkenemiskehityksen vuoksi kantojen elpyminen vaatii tällä hetkellä kaikkien kalastajaryhmien kalastuksen rajoittamista. Kalastussääntöön esitetyt uudet mahdollisuudet saamelaisen kalastuskulttuurin ylläpitämiseen ovat tärkeitä, jotta kulttuuri säilyy hyvin voimakkaita kalastusrajoituksia vaativan ajanjakson yli.

Hallituksen esitykseen sisältyvässä voimaansaattamislaissa esitetään säädettäväksi, että kalastussäännön pykälissä tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena toimii Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus). ELY-keskukselle kuuluu näin ollen myös 40 §:n mukainen toimivalta yksittäistapauksessa myöntää lupa organisaatioille poiketa kalastussäännön määräyksistä opetuskalastusta tai kulttuuritapahtumia varten. Hallituksen esityksessä todetaan, että etukäteen ei pystytä arvioimaan, kuinka paljon hakemuksia tullaan tekemään kalastussäännön 40 §:ssä tarkoitettun poikkeuslupan nojalla opetuskalastusta tai kulttuuritapahtumia varten, tai muutoinkin Lapin ELY-keskukselle uudesta sääntelystä aiheutuvaa lisätyötä.

Lapin ELY-keskus on omassa lausunnossaan katsonut, että poikkeuslupien myöntämismenettelyä on mahdollista parantaa säätämällä määräajasta lupien hakemiselle. Määräaika mahdollistaa etukäteen arvioinnin aiheutuvasta kalastusrasituksesta, kun viranomainen on tietoinen hankkeiden kokonaismäärästä sen ratkaistessa myönnettäviä lupia. Tällöin viranomaisen on myös käytännössä mahdollista kohdella hakijoita yhdenvertaisesti, kun kaikki hakemukset ovat samanlaisesti käsiteltävinä. Maa- ja metsätalousvaliokunta ehdottaa poikkeuslupien myöntämismenettelyyn liittyvän määräajan asettamista varten asetuksenantovaltuutta koskevan säännöksen lisäämistä voimaansaattamislakiin jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa kuvatulla tavalla.

Lopuksi

Kuten valiokunta mietinnön aluksi toteaa, on niin Suomen kuin Tenojoen lohikantojen kannalta tärkeää, että kalastuksesta Tenojoella sovitaan Norjan ja Suomen välisellä kalastussopimuksella ja uudella kalastussäännöllä. Perustuslakivaliokunta on maa- ja metsätalousvaliokunnalle antamassaan lausunnossa toistanut painokkaasti aikaisemmin esittämänsä kannanotot siitä, että maa- ja metsätalousvaliokunnan on selvitettävä mahdollisuuksia sellaisiin toimenpiteisiin, joilla lohikantaa voitaisiin suojella ja elvyttää saamelaisten perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaisesti oikeuksiin vähemmän puuttuvalla tavalla sääntelyn tavoitteita vaarantamatta. Samoin perustuslakivaliokunnan mielestä on selvitettävä mahdollisuuksia toimenpiteisiin, joilla lohikantaa voitaisiin suojella ja elvyttää omaisuuden suojaan vähemmän puuttuvalla tavalla sääntelyn tavoitteita vaarantamatta. Jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa on kuvattu tarkemmin niitä muutoksia, joita valiokunta tältä osin ehdottaa voimaansaattamislakiin perustuslakivaliokunnan lausunnon huomioon ottamiseksi. Laajempien muutosten tekeminen ei tässä tilanteessa ole valiokunnan näkemyksen mukaan mahdollista.

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

Perustuslakivaliokunta on lisäksi kiinnittänyt lausunnossaan valtioneuvoston huomiota siihen, että kalastuskieltojen ja voimakkaiden kalastuksen rajoitusten vaikutuksia tulee seurata tarkasti ja mahdollisiin epäkohtiin puuttua. Myös maa- ja metsätalousvaliokunta katsoo, että ehdotettu kalastussääntö on monelta osin ongelmallinen. Lohenkalastuksen porrastamista kohtaan on esitetty kritiikkiä useasta eri näkökulmasta. Porrastuksen ei ole katsottu kohtelevan kalastusoikeuden haltijoita yhdenvertaisesti. Tältä kannalta lohenkalastuksen porrastusta ovat kritisoineet niin ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeuden haltijoiden, alueen matkailuyritysten kuin kalastusmatkailijoiden edustajat. Toisaalta on katsottu, että kalastuksen porrastamista koskevat määräykset ovat varsin monimutkaisia ja niiden vaikutuksia on siksi vaikea ennakoida. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää perustuslakivaliokunnan tavoin tärkeänä, että uuden kalastussäännön vaikutuksia seurataan tarkasti ja mahdollisiin epäkohtiin puututaan joko muuttamalla voimaansaattamislakia tai tarvittaessa käynnistämällä neuvottelut Norjan kanssa kalastussäännön muuttamisesta (*Valiokunnan lausumaehdotukset 1 ja 2*).

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

3 §. Kalastussäännössä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen. Kalastussäännön 40 §:ssä säädetään mahdollisuudesta myöntää yksittäistapauksissa lupa poiketa kalastussäännön määräyksistä. Uudessa kalastussäännössä pykälään esitetään lisättäväksi säännös toimivaltaisen viranomaisen valtuudesta myöntää poikkeuslupia opetus- ja kulttuuriperustaiseen lohenpyyntiin. Näin pyritään mahdollistamaan saamelaiseen kalastuskulttuuriin liittyvän tietotaidon ylläpitäminen ja välittyminen sukupolvelta toiselle myös sellaisessa tilanteessa, jossa lohenkalastus ei muutoin ole sallittua lohikantojen tilan vuoksi. Vähintään yhden paikkakuntalaisen kalastusoikeuden haltijan tulee säännöksen mukaan osallistua kalastukseen. Poikkeuslupa voidaan myöntää organisaatiolle, mikä antaa mahdollisuuden erilaisille virallisille tai epävirallisille yhteisöille, kuten kalatalousalue, osakaskunta tai kyläseura, toimia poikkeusluvan hakijoina. Ehdotetun voimaansaattamislain 3 §:n 2 momentin mukaan toimivaltainen viranomainen kalastussäännön 40 §:n mukaisissa poikkeuslupa-asioissa on Suomessa Lapin ELY-keskus. Saman pykälän 4 momentin mukaan Lapin ELY-keskuksen on pyydettävä lausunto Tenon kalatalousalueelta ennen poikkeusluvan myöntämistä. Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että lausunnon tarkoitus on antaa lisätietoa päätöksentekoa varten hankkeiden ominaisuuksista, jotta poikkeuslupahakemuksista voidaan tarvittaessa valita parhaiten soveltuvat hankkeet, mikäli poikkeuslupia ei voida lohikantojen suojeluyistä myöntää kaikille hakijoille. Valiokunnan saamissa lausunnoissa on nostettu esiin, että poikkeusluvan hakemiselle on perusteltua asettaa määräaika, jotta hakemuksien ajallista käsittelyä viranomaisessa voidaan rajata ja keskittää. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää määräajan asettamista perusteltuna ja ehdottaa pykälään lisättäväksi uuden 5 momentin, jossa säädetään maa- ja metsätalousministeriölle mahdollisuus asetuksella antaa säännöksiä poikkeusluvan hakemisen määräajasta. Määräaika mahdollistaa etukäteen poikkeusluvista aiheutuvan kalastusrasituksen arvioinnin, kun viranomainen ja lausunnon antava kalatalousalue ovat tietoisia hankkeiden lukumäärästä. Lisäksi määräaika mahdollistaa luvanhakijoiden yhdenvertaisen kohtelun lupia myönnettäessä. Määräajasta ei kuitenkaan ole perusteltua säätää suoraan laissa, koska kyse on uudesta menettelystä ja määräaikaa voi olla tarpeen muuttaa poikkeuslupamenettelystä saatavien kokemusten perusteella.

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

10 §. Kalastuslupien hinnoittelu. Pykälässä säädetään kalastussäännön 7 §:ssä tarkoitettujen kalastuslupien hinnoittelusta. Lähtökohtana on hallituksen esityksen mukaan ollut, että pakollisen kalastuslupan hinta ei saa olla kohtuuttoman suuri niille, jotka ovat kalastusoikeuden haltijoita. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan katsonut, että maa- ja metsätalousvaliokunnan tulee vielä tarkastella, voitaisiinko voimaansaattamislaissa kalastussäännön mahdollistamissa puitteissa parantaa muualla asuvien kalastusoikeuksien haltijoiden asemaa. Tähän liittyen maa- ja metsätalousvaliokunta ehdottaa, että 10 §:n 1 momentin 3 kohdassa säädettäväksi ehdotettua muualla asuvien kalastusoikeuden haltijoiden lupien enimmäishintaa alennetaan hallituksen esityksen mukaisesti 150 eurosta 40 euroon. Tällöin muualla asuvien kalastusoikeuden haltijoiden lupien enimmäishinnan määrä olisi alhaisempi kuin paikkakuntalaisen vapakalastuslupa-oikeutetun kalastuslupan hinta.

12 §. Muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvien kalastusoikeuden haltijoiden kalastusluvut. Kalastussäännön 8 §:n 1 momentin mukaan Suomessa myytävistä ranta- ja venekalastusluvista sekä 8 §:n 2 momentin mukaan muun kalan kalastusluvista voidaan varata enintään kolmasosan suuruinen kiintiö muualla kuin Tenojoen jokilaaksoissa vakinaisesti asuville kalastusoikeuden haltijoille. Ehdotetussa pykälässä kyseisten kalastuslupakiintiöiden määräksi esitetään vahvistettavaksi yksi kolmasosa kustakin asetetusta kiintiöstä, mikä yksinkertaistaa menettelyä aiempaan käytäntöön verrattuna. Ulkopaikkakuntalaisen kalastusoikeuden haltijan kalastusoikeuden käytölle asetettaisiin pykälän 4 ja 5 momentissa voimassa olevan lain mukaisesti omistusosuuden alarajaksi osuusluku 0,5. Osuusluvulla tarkoitetaan kiinteistölle kuuluvaa omistusosuutta yhteisen vesialueen kalastusoikeudesta. Asettamalla osuusluvulle kynnysarvo on haluttu rajata kalastukseen oikeutettujen joukkoa siten, että kalastus hyvin pienellä omistusosuudella ei ole mahdollista. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan katsonut, että maa- ja metsätalousvaliokunnan tulee vielä tarkastella, voitaisiinko voimaansaattamislaissa kalastussäännön mahdollistamissa puitteissa parantaa muualla asuvien kalastusoikeuksien haltijoiden asemaa. Tähän liittyen maa- ja metsätalousvaliokunta ehdottaa, että edellä mainittu osuusluvun kynnysarvo 0,5 poistetaan kokonaan ensimmäiseltä lupavuorokaudelta lohenkalastuslupan ja muiden lajien kalastuslupan osalta. Pykälän 4 ja 5 momentit ehdotetaan näin ollen muotoiltaviksi siten uudelleen, että niistä poistetaan viittaukset kynnysarvoon 0,5 muutoin kuin lohenkalastukseen oikeuttavien ensimmäistä lupavuorokautta seuraavien lupavuorokausien osalta. Vastaava muutos ehdotetaan tehtäväksi jäljempänä kuvatulla tavalla myös 15 §:ään. Lisäksi pykälän 8 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi tekninen korjaus, sillä 8 momentin viittaus omistusosuuden osoittamiseen on tarkoitettu kohdistumaan 7 momenttiin eikä 5 momenttiin.

15 §. Veneen rekisteröinti. Pykälässä säädetään veneen omistajan velvollisuudesta rekisteröidä vene ennen sen käyttämistä kalastuksessa rajajokiosuudella. Pykälän 3 momentissa säädetään muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvan kalastusoikeuden haltijan oikeudesta rekisteröidä kiinteistöä kohti yksi vene. Rekisteröinnin edellytyksenä on voimassa olevan lain mukaan, että kiinteistön osuusluku rajajokialueella sijaitsevasta yhteisestä vesialueesta on 0,5 tai kiinteistöön kuuluu sitä vastaavan kokoinen yksityinen vesialue. Vastaavasti kuin edellä on 12 §:n 4 ja 5 momentin osalta kuvattu, ehdotetaan osuusluvun kynnysarvosta 0,5 luovuttavaksi. Rekisteröinnin edellytyksenä on valiokunnan ehdotuksen mukaan, että kiinteistöön kuuluu osuus rajajokialueella sijaitsevasta yhteisestä vesialueesta tai sitä vastaava yksityinen vesialue. Valiokunta toteaa, että ne, joilla on tämän pykälän mukaisesti oikeus rekisteröidä vene, voivat myös käyttää venettä kalastuslupan mukaiseen kalastukseen Tenojoella.

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Maa- ja metsätalousvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE 9/2024 vp tarkoitetun sopimuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 9/2024 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy kaksi lausumaa. (Valiokunnan lausumaehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

kalastuksesta Tenojoen vesistöissä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kalastuksesta Tenojoen vesistöissä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain (176/2017) 2 §:n 1 momentti, 3 ja 4 §, 6 §:n 2 momentti, 7 §:n 2 ja 3 momentti, 8—12 ja 14 § ja 15 §:n 3 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 7 §:n 2 momentti laissa 97/2019, 8 ja 12 § laissa 322/2022, 10 § osaksi laeissa 232/2018 ja 322/2022 sekä 14 § laeissa 322/2018 ja 382/2019, sekä

lisätään 1 §:ään uusi 2 momentti, 2 §:ään uusi 3 ja 4 momentti sekä lakiin uusi 5 a § seuraavasti:

1 §

Voimaansaattaminen

Edellä 1 momentissa tarkoitetun sopimuksen liitteenä olevan kalastussäännön korvaamisesta uudella kalastussäännöllä Oslossa 22 päivänä joulukuuta 2023 tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §

Sopimus kalastussäännön määräyksistä poikkeamiseksi

Maa- ja metsätalousministeriö tekee Norjan hallituksen tai tämän määräämän viranomaisen kanssa kalastussopimuksen 6 ja 7 artiklassa tarkoitetun sopimuksen kalastussäännön määräyksistä poikkeamiseksi sekä pöytäkirjan 5 artiklassa tarkoitettujen ennalta sovittujen säätelytoimenpi-

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

teiden kalastussäännössä määriteltyjen edellytysten olemassaolosta. Velvollisuudesta neuvotella saamelaiskäräjien kanssa sopimusta tehtäessä säädetään saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995).

Kalastussäännön 4 ja 5 §:ssä tarkoitetuista lohenkalastuskiintiöistä ja lohenkalastuksen sallimisesta päätetään vuosittain sopimuksen 6 ja 7 artiklan mukaisesti.

Tenon kalatalousalue edustaa paikallisia kalastusoikeuden haltijoita osallistumalla sopimuksen 6 ja 7 artiklassa tarkoitettuun arviointityöhön, joka koskee lohenkalastuskiintiöitä sekä poikkeavia määräyksiä kalastussäännöstä.

3 §

Kalastussäännössä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen

Kalastussäännön 5 §:ssä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen on maa- ja metsätalousministeriö.

Kalastussäännön 8, 10, 19, 33, 37, 39 ja 40 §:ssä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen on Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Kalastussäännön 35 §:ssä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen on Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Mainitun pykälän 3 momentissa tarkoitetuissa hankkeissa toimivaltainen viranomainen on kuitenkin maa- ja metsätalousministeriö.

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen on pyydettävä lausunto Tenon kalatalousalueelta ennen kalastussäännön 40 §:ssä tarkoitettua poikkeusluvan myöntämistä opetuskalastusta tai kulttuuritapahtumia varten.

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voidaan antaa säännöksiä kalastussäännön 40 §:ssä tarkoitettua poikkeusluvan hakemisen määräajasta.

4 §

Kalatautien torjunnasta vastaava viranomainen

Sopimuksen 15 artiklan 7 kohdassa tarkoitettu toimivaltainen viranomainen on Ruokavirasto.

5 a §

Tenon lohikantojen hoitotyöryhmä

Maa- ja metsätalousministeriö sopii Norjan toimivaltaisen viranomaisen kanssa Tenon lohikantojen hoitotyöryhmän toimeksiannon sisällöstä ja nimeää viranomaisten edustajat ryhmään sekä nimeää kalastusoikeuden haltijoiden edustajat Tenon kalatalousalueen esityksestä. Tenon lohikantojen hoitotyöryhmä osallistuu sopimuksen 4 artiklassa tarkoitettua hoitosuunnitelman valmistelutyöhön sekä 6 artiklan mukaisten vuosittaisten kalastussäännöstä poikkeavien määräysten arviointiin.

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

6 §

Hoitosuunnitelman valmistelu ja vahvistaminen

Luonnonvarakeskuksen tulee valmistella suunnitelma yhteistyössä Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä Tenon kalatalousalueen kanssa.

7 §

Saalisrekisteri

Saalisrekisteriin tallennetaan kalastussäännön 33 §:ssä tarkoitettujen tietojen lisäksi kalastajan nimi, yhteystiedot ja käytetty kalastuslupatyyppe. Saalisrekisterin tietoja käytetään sopimuksen 13 artiklan 2 kohdassa mainittuihin tarkoituksiin. Saalisrekisterissä olevia tietoja voidaan salassapitosäännösten estämättä luovuttaa Suomen ulkopuolella oleville viranomaisille Suomea sitovien kansainvälisten kalavarojen hoitoon ja suojeluun liittyvien velvoitteiden hoitamiseksi. Tietoja voidaan salassapitosäännösten estämättä lisäksi luovuttaa kalastusta valvoville viranomaisille valvontaa varten sekä kalatalousviranomaisille kalavarojen hoidon suunnittelua varten. Saalisrekisterin sisältämät henkilötiedot poistetaan viiden vuoden kuluttua sen vuoden päättymisestä, jonka aikana henkilö on antanut viimeisen saalisilmoituksen. Henkilötietojen salassa pitämisestä ja luovuttamisesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) ja muusta henkilötietojen käsittelystä luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/679 (yleinen tietosuojasetus) ja tietosuojalaissa (1050/2018). Henkilötietojen käsittelyyn ei kuitenkaan sovelleta mainitun asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a ja b alakohtaa.

Kalastussäännön 33 §:ssä tarkoitettua saalistietoa koskevaa ilmoitusvelvollisuutta on noudatettava myös sopimuksen 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitettulla Tenojoen vesistön lohennousualueella. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä saalisilmoitusta koskevasta menettelystä.

8 §

Kalastuslupien myynnin järjestäminen

Sopimuksen 10 artiklassa tarkoitettujen kalastuslupien myynnin järjestämisestä vastaa Tenon kalatalousalue.

Kalatalousalue voi sopia kalastussäännön 7 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua venekalastuslupan, 4 kohdassa tarkoitettua rantakalastuslupan ja 5 kohdassa tarkoitettua muiden lajien kalastuslupan myyntitehtävän suorittamisesta yksityisen palveluntuottajan tai kalastusoikeuden haltijana olevan yhteisen vesialueen osakaskunnan (*palveluntuottaja*) kanssa. Sopimus ei voi koskea kalastussäännön 8 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettuun kiintiöön kuuluvia kalastuslupia.

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

Palveluntuottajan on oltava luotettava ja asiantunteva. Palveluntuottajalla on oltava tehtävän hoitamisen edellyttämät tekniset, taloudelliset ja toiminnalliset valmiudet. Palveluntuottajalla on oikeus saada tehtävän suorittamisesta kohtuullinen palkkio, jonka maksaa luvan ostaja ja joka voi olla enintään viisi prosenttia luvan hinnasta. Kalatalousalueen on tehtävä kirjallinen sopimus palveluntuottajan kanssa tehtävän sisällöstä, lupamaksujen tilittämisestä ja muista tehtävän hoitamisen kannalta tarpeellisista seikoista sekä palkkiosta.

Kalatalousalue tilittää myydyistä kalastusluvista kertyneet lupatulot maa- ja metsätalousministeriölle. Tilitysajankohdasta säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella.

Kalatalousalue ja palveluntuottaja ovat velvollisia järjestämään kalastajalle pääsyn sähköiseen saalisrekisteriin saalisilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi. Vastaava velvollisuus on myös muulla kalastusluvan luovuttavalla taholla sopimuksen 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitettulla Tenojoen vesistön lohennousualueella.

9 §

Vakinainen asuminen Tenojoen vesistön jokilaaksoissa

Kalastussäännön 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvana pidetään henkilöä, jonka kotikuntalain (201/1994) 2 §:ssä tarkoitettu kotikunta on kalastuskautta edeltäneen kalenterivuoden viimeisenä päivänä ollut Utsjoki tai Inari ja joka on tosiasiallisesti asunut Tenojoen vesistön jokilaaksojen varressa kalastuskautta edeltävän vuoden aikana vähintään seitsemän kuukauden ajan.

10 §

Kalastuslupien hinnoittelu

Kalastussäännön 7 §:ssä tarkoitetuista kalastusluvista peritään seuraavat maksut:

- 1) yleinen paikkakuntalaislupa 40 euroa kalastuskaudelta;
- 2) paikkakuntalaisen vapakalastuslupa 150 euroa kalastuskaudelta;
- 3) kalastussäännön 8 §:n 3 momentissa tarkoitettuun lupakiintiöön kuuluva kalastusoikeuden haltijan venekalastuslupa 10 euroa kalastusvuorokaudelta ja rantakalastuslupa 5 euroa kalastusvuorokaudelta sekä muiden lajien kalastuslupa 5 euroa kalastusvuorokaudelta, kuitenkin yhteensä enintään 40 euroa kalastuskautta kohden.

Kalastussäännön 7 §:n 1 momentin 3–5 kohdassa tarkoitettujen kalastuslupien hinta perustuu käypään hintaan, jonka määrittelemisessä otetaan huomioon vastaavantyyppisten kalastuslupien markkinahinta. Hinta voidaan määrittää erisuuruiseksi lupavyöhykkeen, lupatyyppin ja ajankohdan perusteella. Luvan hinta on:

- 1) venekalastuslupa 0–150 euroa kalastusvuorokaudelta;
- 2) rantakalastuslupa 0–150 euroa kalastusvuorokaudelta;
- 3) kalastuslupa Inarijoessa Matinkönkään yläpuolella ja Kietsimäjoessa veneestä ja rannalta kalastettaessa 0–150 euroa kalastusvuorokaudelta;
- 4) muiden lajien kalastuslupa 0–150 euroa.

Alle 18-vuotiaalle myönnetään 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu lupa maksutta.

Alle 18-vuotiaalle voidaan myöntää 2 momentissa tarkoitettu lupa käypää hintaa alemmalla hinnalla tai maksutta.

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

Muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuva alle 18-vuotias on oikeutettu kalastussäännön 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun lapsilupaan.

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 2 ja 4 momentissa tarkoitettujen kalastuslupien hinnoista.

11 §

Kalastuslupatulojen käytön perusteet

Kalastussäännön 7 §:ssä tarkoitetuista kalastusluvista kertyneet varat käytetään:

1) kalavesien hyödyntämiseen perustuvasta käytöstä maksettaviin korvauksiin rajajokialueen vesialueen omistajille;

2) kalastuksenvalvonnasta ja lupamyynnin järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin; sekä

3) kalakantojen seurannasta ja tutkimuksesta sekä saalisrekisterin ylläpidosta ja kehittämisestä aiheutuviin kustannuksiin.

Maa- ja metsätalousministeriö vahvistaa edellisen vuoden kertyneiden lupatulojen jakautumisen 1 momentissa säädettyjen käyttötarkoitusten välillä. Luvan myynnin järjestämisestä 8 §:n mukaisesti vastaava taho jakaa edellisenä vuonna kertyneet lupatulot 1 momentin 1 kohdan mukaisesti korvauksiin rajajokialueen vesialueiden omistajille. Jos vesialueen omistajalle jaossa tuleva määrä olisi enintään 50 euroa, varoja ei jaeta omistajalle, vaan ne jäävät kalatalousalueelle. Korvauksia ei pidetä valtionavustuslaissa (688/2001) tarkoitettuna valtionavustuksena. Korvaus- saatavien vanhentumiseen sovelletaan kalastuslain 85 §:ää.

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitettujen varojen käytön perusteista.

12 §

Muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvien kalastusoikeuden haltijoiden kalastusluvut

Kalastussäännön 8 §:n 1 momentin vene- ja rantakalastusluvista muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvien kalastusoikeuden haltijoiden osuus kalastusluvista on yksi kolmasosa kummastakin lupaluokasta.

Kalastussäännön 8 §:n 2 momentin muiden lajien kalastusluvista muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvien kalastusoikeuden haltijoiden osuus kalastusluvista on yksi kolmasosa kyseisestä lupaluokasta.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen lupien käyttö on mahdollista ainoastaan muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa asuvan (*ulkopaikkakuntalainen*) kiinteistön omistukseen perustuvan kalastusoikeuden perusteella.

Ulkopaikkakuntalaisella kalastusoikeuden haltijalla, ~~jonka kiinteistön osuusluku rajajoki-alueella sijaitsevasta yhteisestä vesialueesta on 0,5~~, on kiinteistöä kohti oikeus ostaa yksi lupavuorokausi 1 momentin mukaisista lohenkalastukseen oikeuttavista luvista. Seuraavaan kalastuslupaan oikeuttava kerroin määritetään siten, että ~~edellä mainitun~~ osuusluvun **0,5** ylittävä kiinteistön osuusluku oikeuttaa ostamaan lisäksi yhden lupavuorokauden jokaista osuusluvun kuuden kokonaisuusyksikön suuruista lisäystä kohti.

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

Ulkopaikkakuntalaisella kalastusoikeuden haltijalla on kiinteistöä kohti oikeus ostaa lupavuorokausia 2 momentin mukaisesti muiden kuin lohen ja merinieriän kalastukseen oikeuttavista luvista 10 §:ssä säädetyin hinnoin ilman seuraavaan kalastuslupaan oikeuttavan kertoimen aiheuttamia rajoituksia.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista kiintiöistä varaamatta jääneet luvat voidaan siirtää ostettaviksi kalastussäännön 8 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettuihin matkailulupakiintiöihin, jos niitä ei ole määräaikaan mennessä varattu luvanmyyntijärjestelmästä. Vene- ja rantakalastusluvat on varattava viimeistään kalastusta edeltävän viikon perjantaina kello 15. Muiden lajien kalastukseen tarkoitettujen kalastussäännön 8 §:n 2 momentin mukaiset kalastusluvat on varattava viimeistään 15 päivänä heinäkuuta kello 15 tai, jos kyseinen päivä on lauantai tai sunnuntai, sitä edeltävänä perjantaina viimeistään kello 15.

Ulkopaikkakuntalaisen kalastusoikeuden haltijan on lupia ostaessaan osoitettava omistussosuuksensa. Maanmittauslaitos toimittaa kalatalousalueelle pyydettyä ennen kalastuskauden alkua tiedot alueen kiinteistöjen omistajista, heidän kotikunnistaan sekä kalastusoikeuden määrästä kiinteistöittäin.

Mitä 4 momentissa säädetään osuusluvusta ja 7 momentissa omistussosuuden osoittamisesta, sovelletaan myös ulkopaikkakuntalaiseen, joka omistaa vastaavan suuruiseen kalastusoikeuteen oikeuttavan yksityisen vesialueen.

Kalastussäännön 8 §:n 4 momentin mukaisesta kalastuslupakiintiöstä lohenkalastukseen säädetään erikseen valtioneuvoston asetuksella. Kiintiöstä säädettäessä on otettava huomioon niiden kalastusviikkojen määrä, joihin kalastussäännön 5 §:n 2 momentin 3 kohdan ehdot täyttyvät, sekä lohisaaliskiintiön suuruus.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä edellä tässä pykälässä tarkoitettujen kalastuslupakiintiöiden koosta, seuraaviin kalastuslupiin oikeuttavien kertoimien suuruudesta, kalastuslupien varaamiseen liittyvistä määräajoista sekä varaamattomien kalastuslupakiintiöihin kuuluvien lupien siirtämisestä ostettaviksi matkailulupakiintiöihin, jos kalastussäännön 8 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettujen matkailulupien määrät tai niiden käyttöalueet muuttuvat tai lupakiintiöiden tarkoituksenmukainen käyttö sitä muutoin edellyttää.

14 §

Tenojoen vesistön venerekisteri

Kalastussäännön 38 §:ssä tarkoitettuna Tenojoen vesistön venerekisterinä on liikenteen palveluista annetun lain (320/2017) 216 §:ssä tarkoitettu liikenneasioiden rekisteri.

Tenon kalastusveneiden rekisteröintiin sovelletaan liikenteen palveluista annettua lakia tämän lain 15–17 §:ssä säädetyin poikkeuksin.

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

15 §(Uusi)

Veneen rekisteröinti

Muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvalla kalastusoikeuden haltijalla on oikeus rekisteröidä kiinteistöä kohti yksi vene edellyttäen, että kiinteistöön kuuluu osuus rajajokialueella sijaitsevasta yhteisestä vesialueesta tai sitä vastaava yksityinen vesialue.

Tämän lain 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen sopimusten muiden kuin lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa tarkasti Tenon lohikantojen tilaa ja että voimakkaita, niin saamelaisten oikeuksien kuin omaisuuden suojan kannalta ongelmallisia kalastuksen rajoitustoimenpiteitä ylläpidetään vain siinä määrin kuin on välttämätöntä lohikantojen toipumisen näkökulmasta.*
2. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto teettää riippumattoman, juridisen selvityksen siitä, miten Tenon kalastus voidaan järjestä omaisuuden suojaa ja muita perusoikeuksia mahdollisimman vähän rajoittavalla tavalla sekä lohikantojen tila huomioiden.*

Valiokunnan mietintö MmVM 3/2024 vp

Helsingissä 17.4.2024

puheenjohtaja Jenna Simula ps
varapuheenjohtaja Anne Kalmari kesk
jäsen Markku Eestilä kok
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Ritva Elomaa ps
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Laura Huhtasaari ps (osittain)
jäsen Janne Jukkola kok
jäsen Antti Kangas ps
jäsen Teemu Kinnari kok
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Anders Norrback r
jäsen Timo Suhonen sd
jäsen Eerikki Viljanen kesk
jäsen Paula Werning sd
jäsen Peter Östman kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuire Taina